

Верховний
Суд

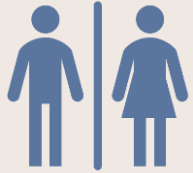
Практика Верховного Суду щодо спорів, які виникають під час спадкування майна, яке є спільною власністю

Ольга СТУПАК

суддя Великої Палати Верховного Суду

Зміст презентації:

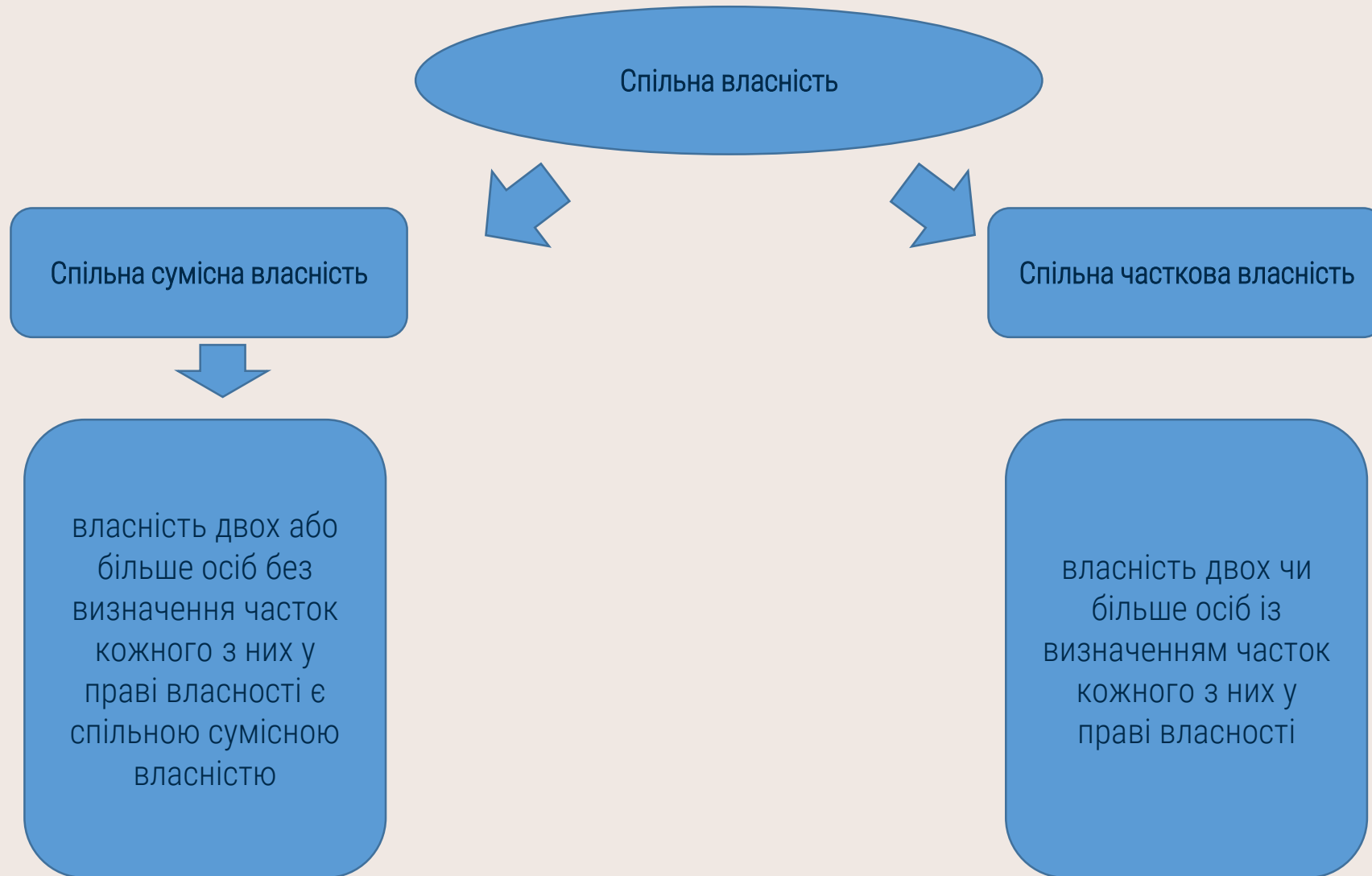
1. Практика Великої Палати Верховного Суду;
2. Практика Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду;
3. Практика Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду.

Особиста приватна власність дружини, чоловіка
Стаття 57 СК України

Об'єкти права спільної сумісної власності
Стаття 61 СК України

Спадкування

перехід прав та обов'язків
(спадщини) від фізичної особи, яка
померла (спадкодавця), до інших
осіб (спадкоємців)

1. Практика Великої Палати Верховного Суду

Постанова ВП ВС від 04 липня 2023 року у справі № 686/20282/21

(Про перерозподіл спадкових часток)

У цій справі сестра оспорує свідоцтво про право власності на 1/2 частку майна у статутному капіталі ПП, видане дружині брата з порушенням, на її думку, вимог статей сімейного законодавства, оскільки вважала, що ПП засноване її братом до укладення шлюбу, тобто не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Відтак вважала свою матір спадкоємицею 1/3 (а не 1/6) частки в статутному капіталі підприємства.

Оскарження спадкоємицею розміру своєї частки в статутному капіталі ПП є похідним від оскарження розміру частки у спадщині. У даному випадку первинним є **спір про частку у спадщині, а не про частку в статутному капіталі**.

Право на отримання дружини брата спірного свідоцтва про право власності на частку у спільному майні подружжя було здійснене дружиною брата як учасницею сімейних правовідносин. При цьому отримання зазначеного свідоцтва жодним чином не пов'язане з корпоративними відносинами або їх реалізацією, а навпаки – потребують встановлення сімейно-правових зв'язків, а в разі оскарження такого свідоцтва – вирішення сімейно-правового спору, а саме, яким чином відбулося збільшення статутного фонду ПП та чи тягне таке збільшення перетворення об'єкту права особистої приватної власності спадкодавця на об'єкт права спільної сумісної власності подружжя, що потребує відповідного рішення суду.

Той факт, що спадкоємці на час оскарження свідоцтва вже набули статусу учасників ПП, не свідчить про наявність спору щодо корпоративних прав у юридичній особі, адже всі підстави виникнення такого спору є юридичними фактами сімейного та спадкового права, які мали місце до набуття спадкоємцями статусу учасників ПП.

Отже, відносини з оспорування свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя, **перерозподілу спадкових часток** є сімейними та спадковими з огляду на те, що: 1) такі відносини виникли між учасниками сімейних і спадкових відносин. Жодні інші особи, які не володіють спеціальним статусом спадкоємця, подружжя тощо, їх учасниками бути не можуть; 2) спірні відносини виникли щодо об'єктів, які мають спеціальний правовий режим, що існує лише в сімейному та спадковому праві – спільне майно подружжя, спадщина.

Також Велика Палата Верховного Суду направляючи справу на новий розгляд вказала, що **незалучення інших спадкоємців** як третіх осіб не є підставою для відмови в позові.

2. Практика Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду

Постанова ОП КЦС ВС від 4 листопада 2024 року у справі № 532/1550/23

(Заборона суперечливої поведінки)

Проявом доктрини *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки) є те, що якщо особа, яка має суб'єктивне право (наприклад, право власності, право на частку в спільній власності), добровільно висловила безпосередньо або своєю поведінкою дала зрозуміти, що відмовляється від належного їй майнового права, то така особа пов'язана своїм рішенням і не вправі його змінити згодом. Спроба особи згодом здійснити суб'єктивне право суперечитиме попередній поведінці такої особи і має призводити до припинення зазначеного права.

Звернення позивача до нотаріальної контори із заявою про видачу свідоцтв про право власності на частку в спільній власності подружжя, після подачі ним заяви про те, що на виділ 1/2 частки в спільному майні подружжя та на обов'язкову частку після смерті дружини він не претендує і не заперечує, щоб свідоцтва про право на спадщину були видані на ім'я сина 1, свідчать про суперечливу поведінку позивача.

Постанова ОП КЦС ВС від 4 листопада 2024 року у справі № 504/3606/14-ц (Про обставини того, що спадкоємець не проживав зі спадкодавцем на час відкриття спадщини)

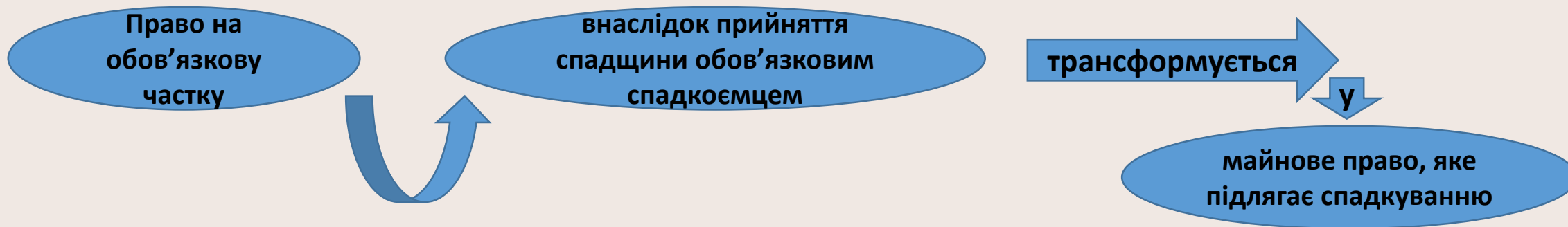
У частині третій статті 1268 ЦК України вимагається проживання спадкоємця разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, а не лише реєстрація місця проживання за адресою спадкодавця, що можуть бути відмінними один від одного.

Сама лише реєстрація місця проживання особи разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини відповідно до частини третьої статті 1268 ЦК України не свідчить про своєчасність прийняття спадщини.

Для вирішення питання щодо наявності підстав для застосування до спірних правовідносин положень частини третьої статті 1268 ЦК України має значення встановлення факту постійного проживання спадкоємця за законом чи заповітом із спадкодавцем на час відкриття спадщини. Цей факт при вирішенні спору між спадкоємцями підлягає встановленню у мотивувальній частині судового рішення. Не пред'явлення окремої позовної вимоги про встановлення факту прийняття спадщини спадкодавцем не є підставою для відмови в позові про визнання права власності (чи визнання права на частку в праві спільної часткової власності) за спадкоємцем (постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 вересня 2024 року в справі № 642/4502/17 (провадження № 61-14982св23)).

Відсутність реєстрації місця проживання позивача за місцем проживання спадкодавця не може бути доказом того, що він не проживав зі спадкодавцем, оскільки сама по собі відсутність такої реєстрації згідно зі статтею 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) не є підтвердженням **обставин про те, що спадкоємець не проживав зі спадкодавцем на час відкриття спадщини**, якщо обставини, передбачені частиною третьою статті 1268 ЦК України, підтверджуються іншими належними і допустимими доказами, які були надані позивачем та оцінені судом.

Постанова ОП КЦС ВС від 22 квітня 2024 року у справі № 346/2744/21 (Право на обов'язкову частку)

ЦК України, як основний регулятор спадкових відносин, не містить жодних обмежень чи заборон на спадкування такого права за відсутності його оформлення, то апеляційним судом зроблено обґрунтований висновок, що після смерті дружини до складу її спадщини увійшло право на 3/4 частки у праві власності спірного житлового будинку з господарськими будівлями і спорудами та право на 1/2 частки у праві власності на спірну земельну ділянку. Спадкоємець за заповітом (позивач) має право після смерті спадкодавця (чоловіка) на спадкування 1/4 частки у праві власності спірного житлового будинку з господарськими будівлями і спорудами та на 1/2 частки у праві власності на спірну земельну ділянку.

3. Практика Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду

Постанова КЦС ВС від 23 грудня 2021 року у справі № 710/122/20 (Презумпція спільності права власності подружжя на майно)

Тлумачення статті 28 КпШС
України

свідчить, що

законом встановлено презумпцію спільності права
власності подружжя на майно, яке набуто ними в
період шлюбу

Тож, спірний будинок придбаний спадкодавцем та колишньою дружиною в шлюбі за спільні кошти подружжя, тому є їх спільною сумісною власністю.

Презумпція спільної сумісної власності

Стаття 60 СК України

1. Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самотійного заробітку (доходу).
2. Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Постанова КЦС ВС від 27 грудня 2024 року у справі № 726/679/20

(Презумпція спільності права власності, початок перебігу позовної давності)

Конструкція норми статті 60 СК України свідчить про презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Разом із тим, зазначена презумпція може бути спростована й один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

Установивши у справі № 726/679/20, що спірна квартира придбана чоловіком за час перебування у зареєстрованому шлюбі з дружиною 1, за життя чоловіком не проведено поділу вказаного нерухомого майна, дружина 2 не довела, що зазначена квартира придбана чоловіком за особисті кошти, тобто **не спростувала презумпцію спільності права власності на майно подружжя**, тому суди дійшли правильного висновку, що спірне майно є спільним майном подружжя і підлягало поділу.

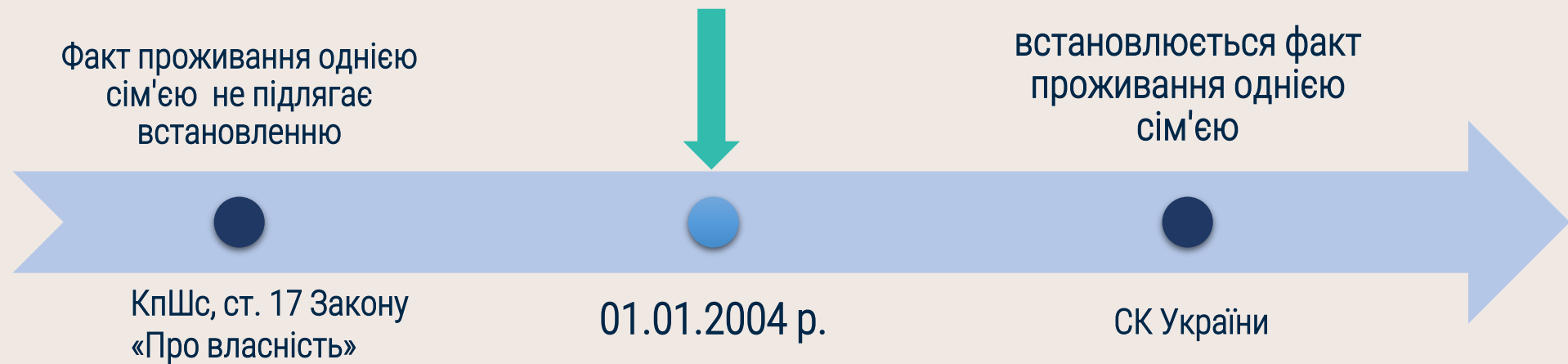
Початком перебігу позовної давності встановлено день, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права.

Неподання позову про поділ майна, у тому числі до спливу трьох років з дня розірвання шлюбу, за відсутності доказів, які б підтверджували заперечення права одного з подружжя на набуто у період шлюбу майно, зареєстроване за іншим подружжям, не може свідчити про порушення права і вказувати на початок перебігу позовної давності.

Встановлення факту проживання однією сім'єю

Стаття 74 СК України Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі

1. Якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними.
2. На майно, що є об'єктом права спільної сумісної власності жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, поширюються положення глави 8 цього Кодексу.

Постанова КЦС ВС від 27 листопада 2024 року у справі № 947/24794/19 (Презумпція спільності права власності подружжя)

Проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу є спеціальною (визначеною законом) підставою для виникнення у них деяких прав та обов'язків, зокрема права спільної сумісної власності на майно.

У справі № 947/24794/19 цивільна дружина та спадкодавець, проживаючи однією сім'єю як чоловік та дружина без реєстрації шлюбу, придбали квартиру, тому зазначена квартира є їх спільною сумісною власністю, а їх частки у цьому майні є рівними, оскільки **презумпція спільності права власності подружжя** на набуте майно належними та допустимими доказами відповідачами не спростована.

... 1/3 частина спірного житлового будинку була набута спадкодавцем на підставі свідоцтва про право на спадщину за законом після смерті його батька, тому в силу положень пункту 2 частини першої статті 57 СК України є **особистою приватною власністю чоловіка**. Посилання апеляційного суду на наявність суттєвих покращень цього нерухомого майна, яке стало можливим внаслідок сумісного проведення робіт щодо реконструкції будинку, є припущенням, оскільки збільшення вартості майна не завжди може бути пов'язане виключно зі зміною техніко-технічних характеристик спірного будинку.

Постанова КЦС ВС від 9 жовтня 2024 року у справі № 753/11423/22

(Докази проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу)

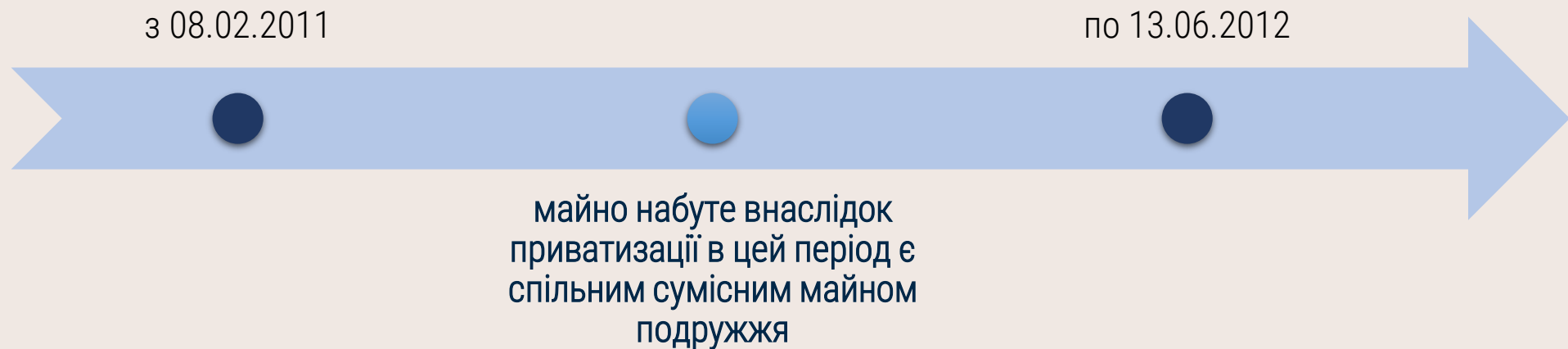
Відповідно до статті 74 СК України, якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. На майно, що є об'єктом спільної сумісної власності жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, поширюються положення глави 8 цього Кодексу.

Належними та допустимими **доказами проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу** є, зокрема, докази: спільного проживання, ведення спільного господарства, наявності у сторін спільного бюджету, проведення спільних витрат, придбання майна в інтересах сім'ї, наявності між сторонами подружніх взаємних прав та обов'язків, інших доказів які вказують на наявність встановлених між сторонами відносин притаманних подружжю.

У справі № 753/11423/22 позивач не довела належними та допустимими доказами факту її спільного проживання однією сім'єю як чоловіка та жінки з померлим ведення спільного господарства, наявності у них спільного бюджету, подружніх взаємних прав та обов'язків, та інших доказів які вказують на наявність встановлених між сторонами відносин притаманних подружжю.

Приватизовані квартири, земельні ділянки як об'єкти права спільної сумісної власності

Частина п'ята статті 61 виключена на підставі Закону № 4766-VI від 17.05.2012 (об'єктом права спільної сумісної власності подружжя є житло, набуте одним із подружжя під час шлюбу внаслідок приватизації державного житлового фонду, та земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, у тому числі приватизації)

Постанова КЦС ВС від 25 вересня 2024 року у справі № 278/2203/21 (Правовий режим приватизованої земельної ділянки)

З урахуванням змін до СК України **правовий режим приватизованої земельної ділянки** змінювався. Тільки протягом періоду з 08 лютого 2011 року до 13 червня 2012 року приватизована одним із подружжя земельна ділянка вважалася об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

У справі № 278/2203/21 земельна ділянка була набута спадкодавцем на підставі рішення органу місцевого самоврядування, тобто під час дії статті 61 СК України в редакції, чинній до 08 лютого 2011 року, а тому висновок судів про її віднесення до об'єктів спільної сумісної власності, є помилковим.

Верховний Суд

Постанова КЦС ВС від 25 вересня 2024 року у справі № 278/2203/21 (Зміни черговості одержання спадкоємцями за законом права на спадкування)

Підставами для задоволення позову щодо зміни черговості одержання спадкоємцями за законом права на спадкування є сукупність наступних юридичних фактів, встановлених у судовому порядку:

- 1) здійснення опіки над спадкоємцем, тобто надання йому нематеріальних послуг (спілкування, поради та консультації, поздоровлення зі святами, тощо);
- 2) матеріальне забезпечення спадкодавця;
- 3) надання будь-якої іншої допомоги спадкодавцеві, тобто такої допомоги, яка має матеріалізоване вираження - прибирання приміщення, приготування їжі, ремонт квартири;
- 4) тривалий час здійснення дій, визначених у пунктах 1-3;
- 5) безпорадний стан спадкодавця, тобто такий стан, під час якого особа неспроможна самотійно забезпечувати свої потреби, викликаний похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом.

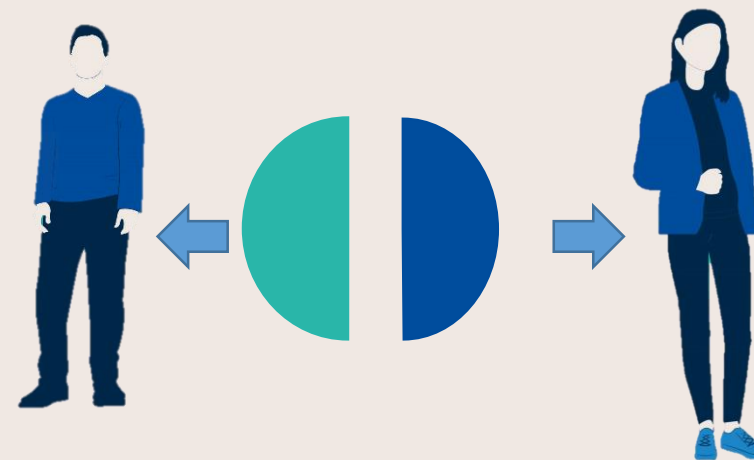
Для задоволення такого позову потрібна наявність усіх п'яти зазначених обставин.

Матеріали справи № 278/2203/21 не містять належних, достовірних і достатніх доказів наявності передбачених частиною другою статті 1259 ЦК України обставин і юридичних фактів у їх сукупності, за наявності яких у позивача могло б виникнути право на спадкування у першу чергу, зокрема здійснення лише нею протягом тривалого часу опіки над спадкодавцем, матеріального забезпечення, а також перебування спадкодавця у безпорадному стані.

Постанова КЦС ВС від 14 серпня 2024 року у справі № 522/3974/20 (Щодо належності способу захисту)

Визначення частки померлого у праві спільної сумісної власності є **неналежним способом захисту** своїх прав з огляду на те, що вирішення судом питання про права померлої особи, яка не має цивільної процесуальної правоздатності та дієздатності, суперечить законодавству; обрання позивачем неналежного способу захисту своїх прав є самостійною підставою для відмови у позові.

За обставин цієї справи **належним способом захисту порушеного права позивача є позов про визнання права власності (права на частку у праві спільної власності на спірне майно) в порядку спадкування**, і такі вимоги були заявлені позивачем. При розгляді справ про визнання права власності на майно в порядку спадкування, встановлення належності спірного майна до складу спадщини є передусім питаннями доведення відповідних обставин, які суд вирішує в мотивувальній частині свого рішення.

Постанова КЦС ВС від 26 червня 2024 року у справі № 601/1905/22

(Право на обов'язкову частку, презумпція правомірності правочину)

Право на обов'язкову частку - це суб'єктивне майнове право окремих спадкоємців першої черги (стаття 1261 ЦК України) отримати певну частку у спадщині, незалежно від змісту заповіту. Хоча норми про право на обов'язкову частку розміщені у главі, присвяченій спадкуванню за заповітом, за своєю сутністю право на обов'язкову частку належить до спадкування за законом. Тобто право на обов'язкову частку існує лише за наявності заповіту. Коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, визначене статтею 1241 ЦК України, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. При з'ясуванні, чи відноситься певний суб'єкт до кола осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, слід враховувати, що непрацездатність особи повинна бути підтверджена відповідними документами. При цьому відповідна особа для віднесення її до кола суб'єктів, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, має бути непрацездатною саме на момент відкриття спадщини.

Позивач як дружина спадкодавця у справі № 601/1905/22 на час відкриття спадщини після його смерті була непрацездатною, а тому мала право на обов'язкову частку у спадщині, яка відкрилася після його смерті.

Презумпція правомірності правочину означає те, що вчинений правочин вважається правомірним, тобто таким, що зумовлює набуття, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків, доки ця презумпція не буде спростована. Таким чином, до спростування презумпції правомірності правочину всі права, набуті сторонами за ним, можуть безперешкодно здійснюватися, а створені обов'язки підлягають виконанню. Спростування презумпції правомірності правочину відбувається тоді, коли недійсність правочину прямо встановлена законом (тобто має місце його нікчемність); якщо він визнаний судом недійсним, тобто існує рішення суду, яке набрало законної сили (тобто оспорюваний правочин визнаний судом недійсним). Позивач не надала належних, допустимих та достатніх доказів на підтвердження того, що договір дарування та заповіт підписані не її чоловіком, а іншою особою.

Верховний Суд

Особливості поділу частки в статутному капіталі юридичної особи в справах про поділ спільного майна подружжя

Постанова КЦС ВС від 23 травня 2024 року у справі № 441/1811/20

(Про встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу)

Вирішуючи спір про поділ майна, необхідно встановити як обсяг спільного нажитого майна і з'ясувати час та джерела його придбання, а вирішуючи питання про **встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу**, суд має установити факти: спільного проживання однією сім'єю; спільного побуту; взаємних прав та обов'язків (статті 3, 74 СК України).

Приписи частин четвертої та п'ятої статті 71 СК України і статті 365 ЦК України з урахуванням принципу розумності (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України) треба розуміти так: (а) правила про необхідність попереднього внесення коштів на депозитний рахунок суду стосуються тих випадків, коли позивач (один із подружжя чи колишній чоловік, колишня дружина) згідно зі статтею 365 ЦК України **заявив вимогу про припинення права відповідача на частку у спільній власності** (такі кошти забезпечують отримання відповідачем грошової компенсації); (б) якщо позивач (один із подружжя чи колишній чоловік, колишня дружина) таку вимогу не заявив (а вимагає, наприклад, поділити неподільну річ шляхом виділення її у власність відповідача та стягнення з нього грошової компенсації замість частки позивача у праві спільної сумісної власності на цю річ), то підстави для внесення ним відповідної суми коштів на депозитний рахунок суду відсутні.

Ні зазначені вимоги статей, ні цивільне процесуальне законодавство не обмежують позивача можливістю попереднього внесення коштів на депозитний рахунок тільки суду першої інстанції

Постанова КЦС ВС від 23 листопада 2022 року у справі № 752/9653/20 (визначення судом частки співвласника у праві спільної власності на майно за померлим)

Визначення судом частки співвласника у праві спільної власності на майно за померлим не узгоджується з вимогами чинного законодавства, оскільки в такому разі судом буде вирішено питання про права особи, яка не має цивільної процесуальної правосдатності та дієздатності, що свідчить про неефективність способу захисту права особи відповідно до положень статті 16 ЦК України. Вимога матері про визнання за нею права на спадкування 1/2 частки автомобіля, що належала спадкодавцю на праві спільної сумісної власності, також не підлягає задоволенню, оскільки **позивачем не доведено того, що на момент звернення до суду її право на спадкування порушено, не визнано або оспорюється відповідачем.**

Відсутність перешкод для оформлення нею права на спадщину в позасудовому порядку. При цьому матір не заявляла вимогу про визнання за нею права власності в порядку спадкування на відповідну частку майна, належного спадкодавцю на праві спільної сумісної власності. Верховний Суд погодився із рішеннями судів попередніх інстанцій.

Постанова КЦС ВС від 22 травня 2024 року у справі № 638/17158/17 (Право право вимагати виплати вартості частки члена подружжя у статутному капіталі)

У разі внесення одним із подружжя як вкладу у статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю коштів, які є спільною сумісною власністю, вказане товариство стає їх власником. Натомість особа, яка внесла вклад у статутний капітал товариства набуває право на частку учасника цього товариства.

Інший з подружжя, який був співвласником коштів, внесених у статутний капітал товариства з метою захисту свого права при поділі їх спільного сумісного майна набуває **право вимагати виплати вартості частки члена подружжя у статутному капіталі**.

Один з подружжя при поділі спільного сумісного майна може претендувати на виплату частки у статутному капіталі, що є відмінним від виплати половини вартості внеску засновника у статутний капітал цього товариства.

Постанова КЦС ВС від 13 грудня 2023 року у справі № 161/10959/21

(Щодо права власності члена житлового кооперативу на квартиру, презумпції спільності права власності подружжя, початку перебігу позовної давності)

При внесенні паю в житлово-будівельний кооператив за рахунок коштів подружжя, паєнагромадження, а після повного внесення паю - квартира є спільною сумісною власністю подружжя, якщо інше не було встановлено письмовою угодою між ними.

Відповідно до Закону Української РСР «Про власність», який був чинний на час виникнення спірних правовідносин, **право власності члена житлового кооперативу на квартиру** виникало з моменту виплати паю і не вимагало його реєстрації, тобто на момент набуття права власності на кооперативну квартиру законодавство не передбачало ні видачі свідоцтва про право власності на кооперативну квартиру, ні обов'язкової державної реєстрації права власності на таку квартиру.

Статтею 22 Кодексу про шлюб та сім'ю України закріплено **презумпцію спільності права власності подружжя на майно**, яке набуто ними в період шлюбу. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції спільної сумісної власності подружжя, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

Згідно зі статтями 71, 76 ЦК Української РСР загальний строк для захисту права за позовом особи, право якої порушено (позовна давність), встановлюється у три роки. Перебіг строку позовної давності починається з дня виникнення права на позов. Право на позов виникає з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення свого права.

Тож, визначальним у вирішенні питання про **початок перебігу позовної давності** є день, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права.

Постанова КЦС ВС від 31 серпня 2023 року у справі № 686/8241/20

(Про обов'язкову частку у спадковому праві)

В науці цивільного права відома «аліментна ідеологія» обов'язкової частки у спадщині. Її зміст полягає в тому, що особа отримує не визначену законом частку у спадщині, а певне грошове утримання.

Обов'язкова частка визначається виходячи із вартості всього спадкового майна, але виділяється обов'язковому спадкоємцю в першу чергу з тієї частки спадкового майна, що залишилась поза заповітом (в спадкову масу також входять два автомобілі, предмети домашньої обстановки та вжитку).

Відповідач у цій справі не довела достатніми та допустимими доказами, що заповідана їй частка спадщини (житловий будинок та 2 земельні ділянки) за своєю вартістю є меншою від обов'язкової частки (1/8), виходячи із вартості всього спадкового майна. Наслідком цього є те, що у відповідача не виникло право на окреме виділення обов'язкової частки у спадщині, оскільки ця частка поглинається обсягом іншого успадкованого майна.

За обставин цієї справи, коли дружина спадкодавця є власником половини корпоративних прав, набутих спадкодавцем під час їх шлюбу, а також успадкувала за заповітом житловий будинок із земельними ділянками, за умови, що вона не довела явну неспівмірність вартості успадкованого майна до вартості корпоративних прав, на які вона претендує як на обов'язкову частку у спадщині, її спадкові права не є порушеними.

При вирішенні спадкового спору між сторонами апеляційний суд належно врахував такі засади цивільного законодавства як розумність та справедливість, а також сутність інституту обов'язкової частки у спадковому праві, адже якщо спадкоємець **самодостатній - немає підстав обмежувати волю спадкодавця.**

Постанова КЦС ВС від 11 січня 2023 року у справі № 214/1699/21

(Про внесення змін до свідоцтва про право на спадщину)

Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину в судовому порядку може мати місце тоді, коли відсутня згода спадкоємців на внесення таких змін до свідоцтва, а також існують інші обставини, що позбавляють можливості внести такі зміни в нотаріальному порядку.

Закон не конкретизує підстави, за яких можуть бути внесені зміни до свідоцтва про право на спадщину, але виходячи зі змісту статті 1300 ЦК України, можна дійти висновку, що такі зміни може бути внесено або через технічні помилки у тексті свідоцтва, або у разі виникнення обставин, які вимагатимуть внесення змін до свідоцтва щодо розміру/складу спадкового майна.

Позивач у цій справі не довів належними та допустимими доказами порушення його прав, які підлягають судовому захисту, оскільки, отримавши від позивача заяву про внесення відповідно до статті 1300 ЦК України змін до свідоцтва про право на спадщину за законом, державний нотаріус, перевіrivши наявність обставин, які вимагають внесення змін до свідоцтва щодо розміру спадкового майна, тричі зверталася до батька із листами про необхідність з'явитися до нотаріальної контори, однак останній не вирішив питання про врегулювання цього спору у позасудовому порядку.

Разом з тим, за запрошенням нотаріуса до нотаріальної контори з'явилась дружина покійного сина, якій було видано нове свідоцтво про право на спадщину за законом на 1/2 частку автомобіля із вилученням попередньо виданого їй свідоцтва, що свідчить про надання нею згоди на перерозподіл спадкового майна і відсутність між спадкоємцями спору.

**Державна нотаріальна контора є
неналежним відповідачем у цій справі**

Нотаріус не стає учасником цивільних правовідносин між цими особами, а отже, не може порушувати цивільні права, які є змістом цих відносин. Відсутня і процесуальна заінтересованість нотаріуса в предметі спору та реалізації прийнятого рішення

Постанова КЦС ВС від 28 грудня 2022 року у справі № 759/7632/20 (Відмова нотаріуса в оформленні спадщини)

Для оформлення права на спадщину закон не вимагає рішення суду про визначення частки спадкодавця.

У разі відмови нотаріуса в оформленні права на спадщину особа може звернутися до суду за правилами позовного провадження. За змістом статті 392 ЦК України право власності на майно може бути визнано судом у випадку, коли це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати документа, який засвідчує це право.

У справі № 759/7632/20 відсутні докази, які підтверджували б відсутність у матері умов для одержання в нотаріальній конторі свідоцтва про право на спадщину. Разом з тим, якщо набуте подружжям за час шлюбу майно оформлене на другого з подружжя, який ще живий, і спадкоємці не мають змоги довести факт існування спільного майна подружжя в нотаріальному процесі, у зв'язку з чим **нотаріус відмовив в оформленні спадщини, то лише тоді відповідний спадкоємець може звернутися до суду за правилами позовного провадження і захистити свої спадкові права**, зокрема шляхом визнання права на спадкування частки спадкодавця (на відповідну частку у спільному майні подружжя), а у випадку відчуження майна після смерті спадкодавця другим з подружжя – з позовом про стягнення грошової компенсації за свою частку у спадковому майні.

Постанова КЦС ВС від 28 вересня 2022 року у справі № 564/3286/19

(Про обов'язкову частку у спадщині)

Будівництво спірного житлового будинку відбувалось відповідно до чинного на час його будівництва законодавства на відведеній у встановленому порядку земельній ділянці, на момент смерті спадкодавця цей будинок вже був повністю збудований і прийнятий в експлуатацію, тому суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що спірний будинок належав на праві спільної сумісної власності подружжю.

При цьому реєстрація права власності на весь об'єкт нерухомого майна на одного із подружжя не є протиправною, оскільки не тягне за собою зміну правового статусу майна подружжя. Таке майно залишається їх спільною сумісною власністю

У справі № 564/3286/19 матір, як спадкоємець, який відповідно до статті 1241 ЦК України має право на обов'язкову частку у спадщині.

Всього матері належить 9/16 частин будинку, а дочці 1 – 7/16 частин будинку, які остання набула в порядку спадкування за заповітом. Крім того, на час вчинення договору дарування матір не мала законно набутого права власності на об'єкт вказаного нерухомого майна (спірний житловий будинок), а також не мала права власності на земельну ділянку в цілому, тому суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про те, що у матері було відсутнє право цей об'єкт відчужувати в частині, яка належить дочці 1.

Постанова КЦС ВС від 30 червня 2022 року у справі № 947/20335/19

(Доказування спільної сумісної власності за КпШС, належний склад учасників)

Сам факт спільного проживання сторін у справі не є підставою для визнання права власності на половину майна за кожною зі сторін. Частка в такому майні визначається відповідно до розміру фактичного внеску кожного з них. Дружина не надала суду належних, допустимих та достатніх доказів, які б свідчили про надання нею коштів та розмір фактичного внеску у рахунок оплати вартості спірного нерухомого майна, оскільки показання свідків не можуть підтверджувати обставини участі позивача коштами в придбанні майна, зокрема, що розмір її частки складає 1/2 частини спірного нерухомого майна.

У справі № 947/20335/19 дочка 2, яка має право на обов'язкову частку у спадщині, звернулась до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини після смерті батька, проте до участі у справі залучена як третя особа, що є порушенням норм процесуального права.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!